Rhif Ymchwil Gymdeithasol: 23/2023
Dyddiad cyhoeddi: 14/03/2023

Arolwg Ymgeiswyr Llywodraeth Leol 2022

Crynodeb Gweithredol

1. Cefndir

1.1 Cynhaliodd Llywodraeth Cymru, gyda chymorth Data Cymru, arolwg o ymgeiswyr etholiad llywodraeth leol ar gyfer etholiadau Mai 2022. Hwn oedd y trydydd arolwg o ymgeiswyr etholiad llywodraeth leol. Cynhaliwyd y cyntaf yn dilyn etholiadau 2012 a'r ail ar ôl etholiadau Mai 2017.

1.2 Fel rhan o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, mae'n ofynnol i awdurdodau lleol gynnal arolwg safonedig o Gynghorwyr ac ymgeiswyr am etholiad i swydd Cynghorydd yn ei hardaloedd. Dylai'r arolwg gynnwys Cynghorwyr ac ymgeiswyr Sir a Thref a Chymuned fel ei gilydd a gofyn set benodedig o gwestiynau a oedd yn cynnwys (ond heb fod yn gyfyngedig i) gwestiynau am ryw a hunaniaeth rhywedd; cyfeiriadedd rhywiol; iaith; ethnigrwydd; oedran; anabledd; crefydd neu gred; iechyd; addysg a chymwysterau; cyflogaeth; a gwaith fel Cynghorydd. Y bwriad yw ailadrodd yr arolwg yn ystod pob etholiad arferol er mwyn olrhain newidiadau yn nodweddion Cynghorwyr ac ymgeiswyr dros amser.

1.3 Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi nodweddion demograffaidd Cynghorwyr etholedig ac ymgeiswyr na chawsant eu hethol, gan ganolbwyntio'n arbennig ar nodweddion sy'n arwydd o amrywiaeth. Y bwriad yw i'r wybodaeth sy'n cael ei darparu gefnogi Llywodraeth Cymru a'r pleidiau gwleidyddol wrth ddatblygu polisïau i gynyddu amrywiaeth y sawl sy'n sefyll fel Cynghorwyr Sir a Chymuned.

2. Methodoleg

2.1 Cafodd yr arolwg ei gynnal cyn, yn ystod ac ar ôl etholiadau llywodraeth leol a gynhaliwyd ar 5 Mai 2022. Trefnwyd bod yr holiadur ar gael i ymgeiswyr ar gyfer etholiadau Sir a Chymuned fel rhan o'u pecynnau enwebu. Cafodd yr arolwg ei gynnal ar-lein gyda chopïau papur ar gael drwy wneud cais.

2.2 Cafodd arolwg 2012 ei gynnal ar ôl yr etholiad. Roedd gan y dull hwn y potensial am duedd dim ymateb am fod yr ymgeiswyr hynny na chawsant eu hethol yn ymateb ar gyfradd is na'r ymgeiswyr a gafodd eu hethol.

2.3 Yn yr un modd ag arolwg 2017, cafodd arolwg 2022 ei ddylunio i leihau tuedd dim ymateb gan ymgeiswyr na chawsant eu hethol drwy fod ar gael cyn yr etholiad. Cafodd rhai dyfeisiau adnabod unigryw eu casglu fel rhan o'r holiadur er mwyn caniatáu eu cysylltu â chofnodion ymgeiswyr, gan helpu i ddeall a gafodd yr ymgeisydd ei ethol yn dilyn yr etholiad. Cafodd 14 y cant o ymatebion eu derbyn cyn yr etholiad, a chafodd 83 y cant eu derbyn ar ôl yr etholiad.

2.4 Denodd yr arolwg 1,077 o ymatebion. O'r rhain, etholwyd 309 yn Gynghorwyr Sir ac etholwyd 444 yn Gynghorwyr Cymuned. Ni chafodd 352 eu hethol yn y naill swydd na'r llall ac roedd gan 116 ganlyniad anhysbys. Dylid nodi nad yw'r niferoedd yn cyfansymio i 1,077 oherwydd gall ymgeiswyr sefyll a chael eu hethol fel Cynghorwyr Sir a Chymuned ar yr un pryd.

2.5 Y gyfradd ymateb i ymgeiswyr Sir oedd 15 y cant ac i ymgeiswyr Cymuned roedd yn 11 y cant. Roedd y cyfraddau ymateb yn amrywio o 40 y cant ym Merthyr Tudful i 1 y cant ar Ynys Môn.

3. Prif ganfyddiadau

3.1 Roedd 3,291 o Ymgeiswyr Sir a 6,639 o Ymgeiswyr Cymuned yn etholiadau llywodraeth leol 2022. Yn gyfan gwbl, cafodd 38 y cant o ymgeiswyr Sir eu hethol yn Gynghorwyr Sir a chafodd 82 y cant o ymgeiswyr Cymuned eu hethol yn Gynghorwyr Cymuned.

Profiad blaenorol

3.2 **Roedd mwy nag un o bob tri (39 y cant) o'r 1,077 ymgeisydd a ymatebodd i'r arolwg wedi sefyll am etholiad fel Cynghorydd Sir yn y gorffennol; roedd 26 y cant wedi eu hethol o'r blaen.**

3.3 O'r 309 o ymgeiswyr a etholwyd yn Gynghorwyr Sir yn 2022, roedd bron dau o bob tri (63 y cant) wedi sefyll mewn etholiad Sir o'r blaen ac roedd hanner (50 y cant) wedi cael eu hethol o'r blaen.. O'r 444 o Gynghorwyr Cymuned a etholwyd fel Cynghorwyr Sir yn 2022, roedd tua treian (31 y cant) wedi sefyll fel Cyngorydd cymunedol mewn etholiadau blaenorol, ac o'r ffigwr hwn roedd tua un allan o bob pump (21 y cant) wedi cael eu hethol o'r blaen.

3.4 Roedd mwy nag un o bob pump (22 y cant) o Ymgeiswyr Sir na chawsant eu hethol wedi bod yn aflwyddiannus mewn etholiad blaenorol hefyd.

3.5 **Roedd bron hanner yr ymgeiswyr a ymatebodd i'r arolwg wedi sefyll am etholiad i gyngor Cymuned yn y gorffennol (46 y cant); roedd 42 y cant wedi eu hethol o'r blaen.**

3.6 O'r 444 a etholwyd yn Gynghorwyr Cymuned yn 2022, roedd mwy na hanner (59 y cant) wedi sefyll am etholiad i gynghorau Cymuned o'r blaen. Roedd bron pob un o'r rhain (54 y cant o Gynghorwyr) wedi eu hethol o'r blaen. O'r 309 o ymgeiswyr a etholwyd yn Gynghorwyr Sir yn 2002, roedd tua hanner (47 y cant) wedi sefyll am etholiad fel Cynghorwyr Tref a Chymuned mewn etholiadau blaenorol a 45 y cant wedi eu hethol o'r blaen.

Ymlyniad wrth blaid

3.7 **O'r 1,077 o ymgeiswyr a ymatebodd i'r arolwg, dwedodd 46 y cant eu bod yn Annibynnol, roedd 29 y cant yn cynrychioli Plaid Lafur Cymru, roedd 11 y cant yn cynrychioli Plaid**

Cymru, 6 y cant Ceidwadwyr Cymru, 3 y cant Democratiaid Rhyddfrydol Cymru, a 3 y cant y Blaid Werdd.

3.8 O’r 309 o Gynghorwyr Sir etholedig a ymatebodd i’r arolwg, dwedodd 46 y cant eu bod yn cynrychioli Plaid Lafur Cymru, roedd 29 y cant yn Annibynnol, roedd 12 y cant yn cynrychioli Plaid Cymru, 6 y cant Ceidwadwyr Cymru, 5 y cant Democratiaid Rhyddfrydol Cymru, a 2 y cant y Blaid Werdd.

3.9 Ymhlith y 444 o Gynghorwyr Cymuned etholedig a ymatebodd, safodd 58 y cant fel Annibynolwyr, 25 y cant dros Blaid Lafur Cymru, 12 y cant dros Blaid Cymru, 2 y cant dros Geidwadwyr Cymru, 2 y cant dros Ddemocratiaid Rhyddfrydol Cymru, ac 1 y cant dros y Blaid Werdd.

Rhyw

3.10 **O’r 1,077 o ymgeiswyr a ymatebodd I’r arolwg roedd 40 y cant yn fenyw a 60 y cant yn wryw.**

3.11 Roedd mwy na hanner (60 y cant) o’r 309 o ymgeiswyr a etholwyd fel Cynghorwyr Sir yn 2022 yn wryw ac roedd tua dau o bob tri (69 y cant) o’r 261 o ymgeiswyr a oedd wedi sefyll am etholiad fel Cynghorwyr Sir yn 2022 ond na chawsant eu hethol, yn wryw hefyd. Ymhlith y 444 o Gynghorwyr Cymuned a etholwyd yn 2022 roedd 57 y cant yn wryw ac roedd cyfran debyg o'r 138 o ymgeiswyr Cymuned na chawsant eu hethol (58 y cant) hefyd yn wryw.

Oedran

3.12 **Canfu'r arolwg fod tua hanner o’r 1,077 o ymgeiswyr a ymatebodd i’r arolwg (50 y cant) yn 60 oed neu drosodd, roedd tua dau allan o bump (38 y cant) rhwn 40 a 59 blwydd oed, treian (10 y cant) rhwng 25 a 39 blwydd oed a’r 2 y cant a oedd yn weddil rhwng 18 a 24 blwydd oed.**

3.13 Ymhlith Cynghorwyr etholedig, roedd 46 y cant o Gynghorwyr Sir a 56 y cant o Gynghorwyr Cymuned yn 60 oed neu drosodd. Roedd lleiafrif bach o Gynghorwyr Sir (2 y cant) a Chynghorwyr Cymuned (1 y cant) yn 18 i 29 blwydd oed. Ymhlith y 399 o ymgeiswyr Sir a Chymuned na chawsant eu hethol yn 2002, roedd 5 y cant yn y band oedran hwn.

Ethnigrwydd

3.14 **Ar y cyfan adroddodd 96 y cant or 1,077 o ymgeiswyr a ymatebodd I’r arolwg eu bod o grŵp ethnig Gwyn.**

3.15 Adroddodd 1 y cant yr ymgeiswyr a ymatebodd I’r arolwg eu bod o grŵp ethnig Asiaidd Asiaidd Cymreig neu Asiadd Prydeinig. Adroddodd 1 y cant eu bod o grwpiau ethnig cymysg neu luosog. Llai nag 1 y cant a adroddodd eu bod o grwpiau ethnig Du, Du Cymreig, Du Prydeinig, Caribïaidd neu Africanaidd. Ni chafodd y cwestiwn hwn ei ateb gan 2 y cant o ymatebwyr.

Crefydd

3.16 **Roedd tua hanner yr 1,077 o ymgeiswyr (54 y cant) a ymatebodd i'r arolwg yn Gristnogion (sy'n cynnwys pob enwad), tra nad oedd crefydd gan 40 y cant, ac atebodd 3 y cant "arall" (gan gynnwys Bwdhydd, Hindw, Iddew, Mwslim, Sîc ac 'unrhyw grefydd arall').**

3.17 Ychydig o amrywiaeth a welwyd ar draws atebion Cynghorwyr Sir a Chynghorwyr Cymuned ac ymgeiswyr na chawsant eu hethol.

Cyfeiriadedd rhywiol

3.18 **Canfu'r arolwg fod 88 y cant o'r ymgeiswyr a ymatebodd i'r arolwg yn ystyried eu hun yn heterorywiol neu strêt, 6 y cant fel lesbiaidd, hoyw neu ddeurywiol ac 1 y cant fel unrhyw gyfeiriadedd rhywiol arall.**

3.19 Ymhlith y 309 o Gynghorwyr Sir a etholwyd yn 2022 a ymatebodd i'r arolwg, nododd 6 y cant eu bod yn lesbiaidd, yn hoyw neu'n ddeurywiol o'u cymharu ag 8 y cant o ymgeiswyr Sir na chawsant eu hethol yn 2022. Cyfran y Cynghorwyr Cymuned ac ymgeiswyr Cymuned na chawsant eu hethol yn 2022 a adroddodd fod yn lesbiaidd, yn hoyw neu'n ddeurywiol oedd 5 y cant a 6 y cant yn y drefn honno.

Anabledd

3.20 **Adroddodd mwyafrif mawr o'r holl ymgeiswyr (82 y cant) nad oeddent yn ystyried eu hunain yn berson anabl. Ystyriodd 14 y cant o'r holl ymgeiswyr nad ydynt yn berson anabl, tra roedd yn well gan 3 y cant beidio â dweud.**

3.21 Roedd cyfran y 309 o Gynghorwyr Sir a ymatebodd i'r arolwg a oedd yn ystyried eu hunain yn anabl yn 13 y cant o'u cymharu â 15 y cant o ymgeiswyr Sir na chawsant eu hethol. Ymhlith Cynghorwyr Cymuned roedd 15 y cant yn ystyried eu hunain yn anabl o'u cymharu â 14 y cant o ymgeiswyr Cymuned na chawsant eu hethol.

3.22 Yn gyfan gwbl, dwedodd 35 y cant (379) o'r 1,077 o ymgeiswyr a ymatebodd i'r arolwg fod ganddynt o leiaf un cyflwr iechyd neu nam. O'r 379 o ymgeiswyr hynny, rhestrodd 26 y cant (neu 97 ymatebydd) gyflyrau neu namau mewn mwy nag un categori. Roedd gan 17 y cant o'r holl ymgeiswyr a ymatebodd i'r arolwg gyflwr iechyd hirdymor.

Addysg

3.23 **Roedd gan tua dau draean o'r 1,077 ymgeiswyr a ymatebodd i'r arolwg (40 y cant) gymhwyster Lefel 4 neu uwch (h.y. gradd, neu gymhwyster ôl-raddedig neu broffesiynol). Roedd gan 29 y cant gymhwyster Lefel 1 i 3. Nid oedd unrhyw gymwysterau addysgol ffurfiol gan 5 y cant.**

3.24 Roedd y canlyniadau hyn yn debyg iawn ymhlith Cynghorwyr Sir a Chynghorwyr Cymuned ac ymgeiswyr na chawsant eu hethol yn 2022.

Cyflogaeth

3.25 **Roedd mwy nag un o bob tri (43 y cant) o'r 1,077 ymgeisydd a ymatebodd i'r arolwg yn cael eu cyflogi naill ai'n amser llawn (30 y cant) neu'n rhan-amser (13 y cant) ac roedd 14 y cant**

arall yn hunan-gyflogedig. Roedd 38 y cant o ymgeiswyr wedi ymddeol, ac roedd 2 y cant yn ddi-waith. Roedd y 10 y cant sy'n weddill yn fyfyrwyr amser llawn neu ran-amser, ar absenoldeb mamolaeth, yn edrych ar ôl y teulu neu'r cartref, yn sâl yn hirdymor neu'n anabl, ar gynllun hyfforddiant y llywodraeth, yn weithwyr di-dâl mewn busnes teuluol, neu wedi dethol "arall".

3.26 Ymhlith y 309 Cynghorwyr Sir a ymatebodd, roedd 47 y cant yn gyflogeion, roedd 14 y cant yn hunan-gyflogedig, ac roedd 32 y cant wedi ymddeol. Ymhlith y 444 Cynghorwyr Cymuned a ymatebodd, roedd 40 y cant yn gyflogeion, roedd 13 y cant yn hunan-gyflogedig, ac roedd 43 y cant wedi ymddeol.

3.27 Nododd y mwyafrif o ymgeiswyr (46 y cant) fod eu cyflogaeth bresennol, neu ddiweddaraf, yn y sector cyhoeddus (gan gynnwys llywodraeth leol, llywodraeth ganolog, GIG, addysg a sector cyhoeddus arall). Roedd 43 y cant yn gweithio yn y sector preifat, roedd 8 y cant yn gweithio yn y sector gwirfoddol ac 1 y cant mewn sectorau ‘eraill’ (gan gynnwys amaethyddiaeth).

Cymraeg

3.28 **Nododd cyfran fawr (91 y cant) o ymgeiswyr mai Saesneg oedd eu dewis iaith, a dwedodd 9 y cant mai Cymraeg oedd eu dewis iaith.**

3.29 Ymhlith yr holl ymgeiswyr, dwedodd 28 y cant eu bod yn gallu deall Cymraeg llafar, gallai 22 y cant siarad Cymraeg, gallai 23 y cant ddarllen Cymraeg, a gallai 18 y cant ysgrifennu Cymraeg.

Awduron: Hayley Randall, Shannon Richards, Jonathan Owens a Sam Sullivan (Data Cymru)

Adroddiad Ymchwil Llawn: Randall, H., Richards, S., Owens, J. a Sullivan, S. (2023) *Arolwg Ymgeiswyr Llywodraeth Leol 2022*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, rhif adroddiad GSR 23/2023.

Ar gael yn: https://www.llyw.cymru/arolwg-ymgeiswyr-llywodraeth-leol-2022

Safbwyntiau'r ymchwilydd sy'n cael eu mynegi yn yr adroddiad hwn, ac nid ydynt o reidrwydd yn cynrychioli safbwyntiau Llywodraeth Cymru

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Nerys Owens

Yr Is-adran Ymchwil Gymdeithasol a Gwybodaeth
Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi
Llywodraeth Cymru
Caerdydd
CF10 3NQ

E-bost: ymchwil.gwasanaethaucyhoeddus@llyw.cymru

Mae'r ddogfen yma ar gael yn Saesneg hefyd.
This document is also available in English.

© Hawlfraint y Goron ISBN Digidol: 978-1-80535-647-9